

עיקר וטפל (א)

[דברים המסתעפים מסוגיא דשמין זית (ב)]

ברכות (לה: – לו., לו.: לז., לט., מ: – מא., מד.).

עכשיו שכבר עמדנו על יסודי ברכת הנהנין בכללותן וגם התחלנו לעיין בפרטיהן,
נצא עמה לעיין בא' מד' הסוגיות הפרטיות הגדולות שבמהלכת הא' של פרקנו – עיקר וטפל.¹

- מהי מחלוקת הראשונים לדינא (אשר הוצאה ונידונה בצ"י וצד"מ)?
- מהו יסוד מחלוקתם וביאורה?

כדי להבין טפי במחלוקת זו, נעיין צדינים אחרים (= מחוץ להלכות ברכות) שיש בהם מעין "עיקר וטפל" –

- (א) גמרא עבודה זרה (ריש לח.) – צענייני דישול עכו"ם - "אמר רב שמואל בר יצחק ... כל הנאכל ... עובדי כוכבים" [4 שורות]
- "אמר רב אסי ... קמ"ל קימחא עיקר"
- תוס' עבודה זרה (ריש ד"ה דגים), עד " ... מחמת מלחם" [5 שורות]

(ב) גמרא מנחות – צענייני מזוזה, כשיש כמה פתחים לחדר א'

- (לג.) "דאמר רב יהודה ... אחר הרגיל" [2 שורות], וברש"י
- (ריש לד.) "האי אינדרונא ... דרגיל בחד", וברש"י

שולחן ערוך ורמ"א – יורה דעה (סי' רפ"ו סעיף י"ח)

- מה נוסף לך בהצגת שיטות הראשונים הכא נגדר "עיקר וטפל" צענייני ברכות?

ועכשיו לדינא, ולהוסיף צעומק ההצגה –

שלחן ערוך ורמ"א (סי' רי"ב סעיף א')

מגן אברהם (שם, סעיפים קטנים א', ד')

למזכר – גמרא (סוף לה: – לו.), "אלא דקא שתי ליה ע"י אניגרון ... ובולע"

תוס' רבינו יהודה (לו. ד"ה פשיטא)

טור – אורח חיים (סי' ר"ב סעיף ד')

- מהי מחלוקת הראשונים לדינא?
- מהו יסוד מחלוקתם?

הצה נעיין בסוגיות העיקריות של "עיקר וטפל" –

משנה (מד.), ובגמרא (שם), עד " ... גנוסר שנו"

תוס' (שם ד"ה באוכלי)

משנה (מ:), "היו לפניו ..."

גמרא (ריש מא.), "היו לפניו ...", עד "פליגי בה ..."

וגם טוב לעיין בגמ' הללו –

גמרא (סוף לו:), "חביץ קדירה וכן דייסא ...", עד הנקודתיים

גמרא (לז:), "אמר רבא האי ריהטא ... מזונות" [7 שורות]

גמרא (לט.), "אמר רב אשי ... עבדי לה"

- מה למדת מכלל גמ'?

רמב"ם הל' ברכות (פרק ג' הלכות ד' – ז'), "וכן כל תבשיל ..."

[טור (סי' רי"ב סעיף א')]

בית יוסף על הטור (שם), ובפרט ד"ה כתוב בתרומת הדשן – ובדרכי משה (סעיף קטן ב')

ניתן לעיין "צפניים" בחכמי אשכנז שהוצאו צדית יוסף –

שו"ת תרומת הדשן (סי' ל"א)

שו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' ל"ח)

¹ עיקר וטפל, אוכל שנשחטה, חלקי הפרי, ומאכלי דגן – עניינים אלו נידונים במהלכת הא', וחלקם גם במהלכת הב'. ואילו קדימה בברכות נידונה רק במהלכת הב'.